

ZOFIA STANKIEWICZ

DZIAŁALNOŚĆ ŚRODOWISKOWEGO DOMU SAMOPOMOCY W CHEŁMIE W LATACH 1997–2018

Środowiskowy Dom Samopomocy w Chełmie jest ośrodkiem wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi. Rozpoczął działalność 27 stycznia 1997 roku jako jednostka organizacyjna Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie.

Inspiracją do utworzenia placówki była Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 roku o ochronie zdrowia psychicznego obowiązująca od 1 stycznia 1995 roku¹. Wyżej wymieniony dokument zawierał przepisy dotyczące zdrowia psychicznego, zapobiegania jego zaburzeniom, zapewnienia osobom z zaburzeniami wielokierunkowej i dostępnej opieki oraz innych form wsparcia świadczonych przez jednostki pomocy społecznej. Ustawa zakładała m.in. tworzenie sieci środowiskowych domów samopomocy na terenie całego kraju.

Prace przygotowawcze, zmierzające do utworzenia domu samopomocy w Chełmie, podjęto w pierwszym półroczu 1996 roku. 26 czerwca 1996 roku została zawarta pomiędzy Wojewódzkim Zespołem Pomocy Społecznej w Chełmie a Zarządem Miasta Chełm umowa w sprawie zorganizowania środowiskowego domu samopomocy jako zadanie zlecone przez administrację rządową. Finansowanie przedsięwzięcia pochodziło z budżetu państwa. Należy zwrócić uwagę, że powołany do życia ośrodek był pierwszą tego typu placówką w dawnym województwie chełmskim, a trzecią na Lubelszczyźnie.

Na siedzibę Ośrodka ówczesne władze Miasta Chełm wyznaczyły jedno skrzydło parterowego budynku o powierzchni 120 m², w części zajmowanego przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, przy ulicy Wojsławickiej 11B. Budynek był po kapitalnym

¹ Dz.U. z dn. 20 października 1994 r., Nr 111, poz. 535. Tekst jednolity. Dz.U. z 2022 r. poz. 2123.

remoncie, stanowił pozostałość po trwającej w latach siedemdziesiątych XX wieku budowie Chełmskich Zakładów Obuwia.

Zgodnie z ustawą o ochronie zdrowia psychicznego z usług środowiskowego domu samopomocy mogły korzystać osoby dorosłe – niepełnosprawne intelektualnie, psychicznie chore w okresie remisji, skierowane decyzją administracyjną dyrektora Ośrodka Pomocy Społecznej.

20 stycznia 1997 roku Środowiskowy Dom Samopomocy przyjął pierwszych uczestników. Początkowo zajęcia terapeutyczne trwały w godzinach 10–13 i miały na celu wzajemne poznanie się podopiecznych, rozwijanie własnych zainteresowań, dokonanie integracji grupy.

14 lutego 1997 roku nastąpiło uroczyste otwarcie placówki². Uczestniczyli przedstawiciele władz miasta Chełm, Wojewódzkiego Zespołu Pomocy Społecznej, rodzice, opiekunowie uczestników.

Na potrzeby terapii zajęciowej została przygotowana pracownia plastyczna, sala rekreacyjna, sala rehabilitacji ruchowej, stołówka i kuchnia pełniąca równocześnie rolę pracowni terapii kulinarnej.

Ośrodek stopniowo zyskiwał uczestników. Na koniec grudnia 1997 roku zapisanych było 30 osób.

Szybko jednak okazało się, że skromna baza lokalowa jest niewystarczająca. 23 stycznia 2001 roku władze miasta zdecydowały o przeniesieniu środowiskowego domu samopomocy do budynku po byłej Przychodni Rehabilitacyjnej przy ul. Powstańców Warszawy 4³. Nieruchomość została przekazana w nieodpłatne używanie i administrowanie na czas nieoznaczony. W tym samym budynku siedzibę znalazł Ośrodek Rehabilitacji i Edukacji Dzieci Niepełnosprawnych „Nadzieja” oraz Świetlica Terapeutyczna Chełmskiego Centrum Pomocy Dziecku i Rodzinie. Obiekt wymagał remontu oraz adaptacji na potrzeby osób niepełnosprawnych. Sukcesywnie były wykonywane prace remontowe – wymiana podłóg, modernizacja sanitariatów, kuchni i stołówki, podjazdu dla osób niepełnosprawnych, wymiana stolarki okiennej. Wszystkie przedsięwzięcia finansowane były z budżetu państwa, ze środków PFRON, z budżetu miasta Chełm.

Środowiskowy Dom Samopomocy zajął pomieszczenia na I piętrze o ogólnej powierzchni 450 m². Zwiększona powierzchnia użytkowa, dostęp do windy osobowej, bardzo dobra lokalizacja (blisko centrum miasta) oraz duża powierzchnia terenów zielonych wokół budynku spowodowały, że placówka mogła zwiększyć liczbę

² (szer) *Pierwszy Chełm*, „Dziennik Wschodni” 1997, nr 37, s. 1.

³ Umowa użyczenia Nr 10/I/01/GMK zawarta w dniu 23 stycznia 2001 r. w Chełmie pomiędzy Gminą Miasto Chełm a Miejskim Ośrodkiem Pomocy Rodzinie w Chełmie, Arch. MOPR w Chełmie.

miejsc statutowych dla uczestników oraz uatrakcyjnić ofertę terapeutyczną. Zostały zorganizowane pracownie: pracownia terapii kulinarnej wraz ze stołówką, pracownia plastyczna, robótek ręcznych i krawiecka, pracownia komputerowa. Urządzono i wyposażono salę do rehabilitacji ruchowej, do zajęć muzycznych oraz salę rekreacji. Równolegle z możliwością korzystania z różnych form terapii zajęciowej podopieczni brali udział w grupowych i indywidualnych spotkaniach z psychologiem. W zależności od potrzeb mogli uczestniczyć w terapii logopedycznej.

Wraz z działalnością i rozwojem środowiskowych domów samopomocy pojawiały się nowe uregulowania prawne określające ich sposób działania, standardy i możliwości współpracy ze środowiskiem. Finansowanie domów nadal zapewniał budżet państwa.

Zgodnie z Ustawą o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 z późniejszymi zmianami⁴ środowiskowe domy samopomocy zostały określone jako samodzielne jednostki organizacyjne pomocy społecznej. W związku z powyższym Rada Miasta Chełm, Uchwałą Nr XIII/152/11 z dn. 14 grudnia 2011 roku, wyłączyła dom ze struktury Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Chełmie. Został przyjęty statut, którego §1 zawierał następujący zapis: „Tworzy się z dniem 1 stycznia 2012 r. Środowiskowy Dom Samopomocy w Chełmie jako jednostkę organizacyjną Miasta Chełm”⁵.

Od 1 stycznia 2011 roku obowiązywało również Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 9 grudnia 2010 roku⁶, w sprawie środowiskowych domów samopomocy, które określało typy i standardy funkcjonowania tych placówek. Środowiskowy Dom Samopomocy w Chełmie również był zobowiązany do spełnienia wymagań zawartych w tym dokumencie. Początkowo został określony typ domu jako AB, tj. świadczący usługi dla osób przewlekłe psychicznie chorych – A; dla osób upośledzonych umysłowo – B. Od 2016 roku placówka świadczyła usługi dla osób wykazujących inne przewlekłe zaburzenia czynności psychicznych – C.

Stopniowo modernizowane były istniejące pracownie, organizowano nowe. Urządzono pracownię do treningu technicznego, pokój do indywidualnego wsparcia psychicznego, pomieszczenie do treningu umiejętności praktycznych (pranie, prasowanie), pokój wyciszeń przeznaczony dla osób wymagających (przejściowo) odpoczynku. Zorganizowany został również gabinet do vibroterapii – wyposażony w nowoczesny sprzęt ułatwiający rehabilitację osobom z problemami układu kostno-stawowego i kręgosłupa.

⁴ Dz.U. z 2004 r. Nr 64, poz. 593. Tekst jednolity: Dz.U. z 2021 r., po. 2268.

⁵ Statut Środowiskowego Domu Samopomocy w Chełmie. Załącznik do Uchwały Nr XIII/152/11 Rady Miasta Chełm z dnia 14 grudnia 2011 r.

⁶ Dz.U. z 2010 r. Nr 238, poz. 1586. Tekst jednolity: L.Dz.U. z 2020 r., poz. 249.

Do zajęć terapeutycznych wprowadzono trening umiejętności interpersonalnych i rozwiązywania problemów, trening umiejętności spędzania wolnego czasu. W pracowni komputerowej wprowadzono zajęcia fotograficzne.

Obok wymienionych zajęć terapeutycznych uczestnicy domu samopomocy chętnie angażowali się w różnorodne formy terapii, pracę na terenie obiektu, tj. porządkowanie pomieszczeń, utrzymanie czystości wokół budynku – grabienie liści jesienią, zimą – odśnieżanie. Ponadto dom umożliwiał pensjonariuszom korzystanie w ciągu dnia z jednego gorącego posiłku. W latach 1997–2010 posiłki były serwowane przez catering. Od stycznia 2011 roku, zgodnie z rozporządzeniem w sprawie środowiskowych domów samopomocy, uczestnicy w ramach treningu kulinarnego przygotowywali jednodaniowy, gorący posiłek. Działania te poprzedzały wspólne zakupy, które jednocześnie stanowiły płaszczyznę do realizacji treningu ekonomicznego.

Nieodłącznym elementem procesu rehabilitacji osób z zaburzeniami psychicznymi i niepełnosprawnych intelektualnie są wycieczki turystyczno-krajoznawcze. Podopieczni uczestniczyli w wyjazdach do Łańcuta, Białowieży, Lublina, Zamościa, Nałęczowa, Kozłówek, Bałtowa, Zwierzyńca, Kazimierza nad Wisłą, Sandomierza⁷.

Środowiskowy dom samopomocy wypełnia swoją misję poprzez współpracę ze środowiskiem lokalnym. Od początku działalności podjął bliską współpracę z Medycznym Studium Zawodowym w Chełmie. Był bazą kształcenia praktycznego dla słuchaczy Wydziału Terapii Zajęciowej. Praktyki młodych ludzi stanowiły wsparcie dla skromnego liczbowo zespołu terapeutycznego ośrodka. W latach 1998–2014 Medyczne Studium Zawodowe organizowało festyny, spartakiady sportowe, przeglądy artystyczne dla osób niepełnosprawnych. Podopieczni zawsze brali aktywny udział we wszystkich imprezach. Na liście placówek i instytucji współpracujących z domem samopomocy znalazły się: Chełmski Dom Kultury, Młodzieżowy Dom Kultury, Muzeum Ziemi Chełmskiej im. Wiktora Ambroziewicza, Zespół Szkół Ogólnokształcących nr 6, Stowarzyszenie Chór Ziemi Chełmskiej „Hejnał”, TKKF w Chełmie, Zespół Promyczki z parafii pw. Rozesłania Świętych Apostołów w Chełmie, Chełmski Ośrodek Wsparcia Bliźniego „Caritas”, Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Chełmie, Poradnia Zdrowia Psychicznego, Dom Pomocy Społecznej w Nowinach i Chojnie Nowym, Parafia rzymskokatolicka pw. Chrystus Odkupiciela w Chełmie, warsztaty terapii zajęciowej z terenu miasta Chełm, środowiskowe domy samopomocy z Bychawy, Hrubieszowa, Krasnegostawu, Lublina, Łęcznej, Puław, Sawina, Wólki Leszczańskiej⁸.

⁷ Kroniki Środowiskowego Domu Samopomocy w Chełmie z 1997–2018.

⁸ *Ibidem*.

Środowiskowy Dom Samopomocy w Chełmie podejmował także liczne inicjatywy na rzecz osób z zaburzeniami psychicznymi. Między innymi 17 października 2002 roku zorganizował VI przegląd dorobku artystycznego domów samopomocy woj. lubelskiego, 4 września 2003 roku wystawę prac plastycznych i rękodzielniczych. Obie imprezy odbyły się w Chełmskim Domu Kultury. Cieszyły się one ogromną popularnością w środowisku osób niepełnosprawnych⁹.

W czerwcu 2012 roku Środowiskowy Dom Samopomocy był organizatorem i gospodarzem narady kierowników i dyrektorów domów woj. lubelskiego. W kwietniu 2016 roku gościł w swoich murach, na tradycyjnym spotkaniu wielkanocnym, pracowników jednostek organizacyjnych pomocy społecznej z całej Lubelszczyzny.

Dnia 6 października 2017 roku odbyły się uroczyste obchody dwudziestolecia istnienia Środowiskowego Domu Samopomocy w Chełmie. Z tej okazji ówczesny wojewoda lubelski, Przemysław Czarnek, przekazał placówce dyplom uznania. Również Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej Elżbieta Rafalska oraz Prezydent Miasta Chełm Agata Fisz skierowały do uczestników i pracowników chełmskiej placówki listy gratulacyjne. Dyrektor Zofia Stankiewicz, na wniosek Prezydenta Miasta Chełm, została odznaczona Medalem Złotym za długoletnią służbę przyznanym przez Prezydenta RP Andrzeja Dudę¹⁰.

Na sukces i dorobek ośrodka składa się zaangażowanie i praca personelu. Kierownikiem, a następnie dyrektorem, od chwili powstania Środowiskowego Domu Samopomocy, aż do 31 grudnia 2018 r. była Zofia Stankiewicz. Podjęła się ona trudu zorganizowania, a następnie prowadzenia placówki przez ponad 20 lat. Początkowo ze względu na skromny budżet pracownicy byli zatrudniani w niepełnym wymiarze czasu pracy lub na umowę zlecenie. Należeli do nich: kierownik – 1 etat, terapeuci zajęciowi – 2 etaty, psycholog – 1/8 etatu, logopeda – umowa zlecenie (5 h tygodniowo), pracownik gospodarczy – 1/2 etatu. W latach 1997–2011, tj. w okresie, kiedy dom samopomocy pozostawał w strukturach ośrodka pomocy społecznej, obsługa administracyjno-biurowa oraz realizacja zadań z obszaru spraw socjalnych należała do pracowników Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Chełmie.

W latach 1997–2018 w charakterze terapeutów zajęciowych pracowali: Małgorzata Dudzik-Kardas, Renata Grzesiak-Szymańska, Grzegorz Jeleń, Aneta Truszkowska, Dorota Żerańska, Marek Szulc, Sławomir Wrzesiński, Małgorzata Matyjewicz, Agnieszka Wójtowicz-Poźniak, Anna Łabędzka, Iwona Marek, Edyta Cyfra, Mariusz Szpejda, Piotr Oleszczyński, Dominika Chyła, Beata Litwin, Milena Cegiełka, Anna

⁹ (rys) *Bo w nas jest radość*. „Kresy Tygodnik Chełmski” 2002, nr 43, s. 15; (kar), *Sztuka łamiąca bariery*, „Kresy Tygodnik Chełmski” 2003, nr 37, s. 5.

¹⁰ Postanowienie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Andrzeja Dudy z dnia 1 września 2017 roku.

Turewicz, Katarzyna Dylewska, Iwona Bartosiewicz-Nikiel, która od 1 sierpnia 2016 roku objęła obowiązki pracownika socjalnego. W charakterze psychologów pracowały: Małgorzata Marcyniuk, Bożena Skarżewska-Matyjaszek, Elżbieta Petruk, Ewa Sroczyńska-Gleń, Magdalena Caban i Maria Mysiak. Terapię logopedyczną prowadziły kolejno: Teresa Dżaman-Okoń, Dorota Borowska, Halina Malinowska. Pracownicy gospodarczy i obsługi: Marianna Strojna, Iwona Pawłowska; kierowca Janusz Kaniewski, a następnie Grzegorz Łoś¹¹.

Od stycznia 2012 roku Środowiskowy Dom Samopomocy, jako samodzielna jednostka organizacyjna Urzędu Miasta Chełm, stanął w obliczu konieczności rozbudowania kadr o specjalistów z zakresu księgowości i administracji. Obowiązki głównej księgowej przyjęła Katarzyna Sawaszkiewicz¹². Na umowę zlecenie został zatrudniony radca prawny i inspektor ochrony danych osobowych.

Na przestrzeni lat 1997–2018 z usług środowiskowego domu samopomocy w Chełmie skorzystały 162 osoby. Podkreślić należy, że udział osób z zaburzeniami psychicznymi w zorganizowanej terapii stanowił kluczowy element ułatwiający ich funkcjonowanie społeczne. Przyczyniał się do życia w otwartym środowisku, przy czynnym udziale tego środowiska.

Na dzień 31 grudnia 2018 roku ośrodek dysponował 45 miejscami statutowymi dla uczestników. Posiadał powierzchnię użytkową 552 m². Zatrudniał w pełnym wymiarze czasu dyrektora, siedmiu terapeutów zajęciowych, pracownika socjalnego, główną księgową, kierownicę, pracownika gospodarczego i obsługi oraz na umowę zlecenie psychologa, radcę prawnego i inspektora ochrony danych osobowych¹³.

Środowiskowy Dom Samopomocy w Chełmie funkcjonuje nadal, od sierpnia 2019 roku dyrektorem jest Agata Domańska¹⁴.

SŁOWA KLUCZOWE:

Środowiskowy Dom Samopomocy w Chełmie, terapia, Medyczne Studium Zawodowe, osoby dorosłe, niepełnosprawność intelektualna

¹¹ Kroniki Środowiskowego Domu Samopomocy w..., *op. cit.*

¹² Ewidencja Pracowników Środowiskowego Domu Samopomocy w Chełmie 2012–2018.

¹³ Kroniki Środowiskowego Domu Samopomocy w..., *op. cit.*

¹⁴ Umowa powołanie z 1 sierpnia 2019 roku.

Изложение

Деятельность Общественный дом самопомощи в Хелме в 1997–2018 гг.

Статья Зофьи Станкевич посвящена Общественному дому самопомощи в Хелме – учреждению по уходу, которое она основала и управляла в течение многих лет. Целью создания дома самопомощи было оказание терапевтической помощи психически больным взрослым людям с умственной отсталостью, находящимся в стадии ремиссии, которые были направлены по административному решению директора Центра социального обеспечения.

Дом самопомощи работает более 25 лет. Проводятся различные виды занятий, например, кулинарная терапия, занятия искусством и музыкой, рукоделие, шитье, физическая и логопедическая реабилитация, групповые и индивидуальные встречи с психологом и т.д.

Только за 1997–2018 годы услугами дома самопомощи воспользовались 162 человека. С 2019 года домом самопомощи управляет Агата Доманская, которая работает по сегодняшний день.

Ключевые слова:

Общественный дом самопомощи в Хелме, терапия, Медицинское профессиональное училище, взрослые, умственная отсталость

ABSTRACT

ACTIVITIES OF THE COMMUNITY SELF-HELP CENTRE IN CHEŁM
IN THE YEARS 1997–2018

Zofia Stankiewicz's article concerns the Community Self-Help Centre in Chełm – a care facility that she founded and managed for many years. The purpose of the establishment and existence of the facility is therapeutic assistance to intellectually disabled adults with mental illness in remission process, who were referred by an administrative decision of the director of the Social Welfare Center.

ŚDS has been operating for over 25 years. Various types of classes are conducted here, e.g. culinary therapy, art and music classes, handicraft classes, tailoring classes, physical rehabilitation, speech therapy, group and individual meetings with a psychologist, etc.

Only in the years 1997–2018, 162 people used ŚDS services. The facility, managed by Agata Domańska since 2019, continues to operate to this day.

KEYWORDS:

Community Self-Help Home in Chełm, therapy, Medical Vocational School, adults, intellectual disability

AUTOR:

Zofia Stankiewicz – absolwentka Wydziału Pedagogiki i Psychologii UMCS w Lublinie oraz studiów podyplomowych Wydziału Filozofii i Socjologii UMCS w zakresie organizacji pomocy społecznej. W latach 1975–1996 pracowała w charakterze nauczyciela w Zespole Szkół Medycznych w Chełmie. W okresie lat 1997–2018 pełniła funkcję kierownika a następnie dyrektora Środowiskowego Domu Samopomocy w Chełmie. Od 2019 roku przebywa na emeryturze. Interesuje się literaturą współczesną, teatrem i filmem.

BIBLIOGRAFIA:

Kroniki Środowiskowego Domu Samopomocy 1997–2018.

Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 9 grudnia 2010 r., w sprawie środowiskowych domów samopomocy (Dz.U. z 2010 r., Nr 238, poz. 1586. Tekst jednolity: Dz.U. z 2020 r., poz. 249).

Statut Środowiskowego Domu Samopomocy w Chełmie. Załącznik do Uchwały Rady Miasta Chełm z dnia 14 grudnia 2011.

Uchwała nr XIII/152/11 Rady Miasta Chełm z dnia 14 grudnia 2011.

Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. z 2004 r. Nr 64, poz. 593. Tekst jednolity: Dz.U. z 2021 r., poz. 2268).

Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz.U. z dnia 20 października 1994 r. Nr 111, poz. 535. Tekst jednolity: Dz.U. z 2022 r., poz. 2123).